

"Ένας ζωντανός θεός" του Λευκάδιου Χερν

Ο Χερν εκτιμούσε πάντα την τιμιότητα, την απλοϊκότητα, την καλοκαγαθία, τις πατροπαράδοτες δηλαδή αρετές που αναγνώριζε στον ιαπωνικό λαό. Με την προσπάθειά του να συλλέξει λαϊκές ιστορίες και διηγήματα, ο Χερν κατάφερε να διασώσει από σίγουρο χαμό τις λαϊκές παραδόσεις, τα ιστορικά στοιχεία δηλαδή που συνθέτουν τον κοινωνικό ιστό της Ιαπωνίας. Γι'αυτό άλλωστε και η ιστορία αυτή είχε τη θέση της στα αναγνωστικά των σχολείων της Ιαπωνίας.

Από τις απαρχές του Κόσμου, οι ακτές της Ιαπωνίας πλήττονται κατά περιόδους από τεράστια παλιρροιακά κύματα παλιρροιακά κύματα που προκαλούνται από σεισμούς ή υποβρύχιες ηφαιστειογενείς εκρήξεις. Αυτές τις τρομερές, απότομες πλημμυρίδες της θάλασσας οι Ιάπωνες τις ονομάζουν τσουνάμι . Η τελευταία έλαβε χώρα το βράδυ της 17 ης Ιουνίου 1896, όταν ένα κύμα μήκους 200 μιλίων έπληξε τις βορειοανατολικές επαρχίες Μιγιάγκι, Ιουάτε και Αομόρι, παρασύροντας δεκάδες κωμοπόλεις και χωριά, καταστρέφοντας ολόκληρες επαρχίες και σβήνοντας περί τις τριάντα χιλιάδες ανθρώπινες ζωές... Η ιστορία του Χαμαγκούτσι Γκοχέι είναι η ιστορία μιας τέτοιας καταστροφής που έλαβε χώρα πολύ πριν από την περίοδο Μείτζι, σε κάποια άλλη ιαπωνική ακτή.

Ήταν πλέον ηλικιωμένος όταν συνέβη το γεγονός που τον έκανε γνωστό. Ήταν ο πιο σημαντικός κάτοικος του χωριού του: είχε διατελέσει για αρκετά χρόνια ο μουραόσα του, δηλαδή, ο επι κεφαλής του χωριού: και δεν τον συμπαθούσαν λιγότερο απ'ότι τον σέβονταν. Οι άνθρωποι συχνά τον αποκαλούσαν Οτζίσαν, που σημαίνει παππούς, αλλά ως ο πλουσιότερος άνθρωπος της κοινότητας είχε αποκτήσει και το παρατσούκλι Τσότζα ο Πλούσιος'. Έδινε συμβουλές στους μικρότερους γαιοκτήμονες για το συμφέρον τους, διαμεσολαβούσε για να επιλύσει τις διαφορές τους, τους δάνειζε χρήματα όταν είχαν ανάγκη και φρόντιζε ώστε να διαθέτουν το ρύζι τους με τους καλύτερους δυνατών όρους.

Η μεγάλη αχυροσκεπής αγροικία του ήταν κτισμένη στην άκρη ενός μικρού οροπεδίου που δέσποζε πάνω από τον όρμο. Το οροπέδιο, αφιερωμένο σχεδόν ολόκληρο στην ρυζοπαραγωγή, περιβαλλόταν από τρεις πλευρές από πυκνοδασωμένα υψώματα. Από την παράλια πλευρά του οροπεδίου το έδαφος κατηφόριζε δημιουργώντας μια καταπράσινη κοιλότητα που έφθανε μέχρι το γιαλό, σαν να είχε αφαιρέσει κάποιος τη γη με ένα κουτάλι. Και ολόκληρη αυτή η πλαγιά, τρία τέταρτα του μιλίου σε μήκος, ήταν έτσι διαμορφωμένη με πεζούλες ώστε φαινόταν από τη θάλασσα σαν μια τεράστια, καταπράσινη σκάλα, που τη χώριζε στη μέση ένα στενό, λευκό μονοπάτι που ανέβαινε το βουνό. Το κέντρο του χωριού, στην καμπύλη του όρμου, αποτελείτο από ενενήντα σπίτια με αχυροσκεπές και ένα ναό του Σίντο. Άλλα σπίτια σκαρφάλωναν στην πλαγιά εκατέρωθεν του μονοπατιού, μέχρι την κατοικία του Τσότζα.

Ένα απόγευμα του φθινοπώρου, ο Χαμαγκούτσι Γκοχέι παρακολουθούσε από το μπαλκόνι του τις προετοιμασίες για κάποια γιορτή, κάτω στο χωριό. Η σοδεία του ρυζιού ήταν πολύ καλή και οι χωρικοί σκόπευαν να γιορτάσουν το γεγονός με ένα χορό στο προαύλιο του ουτζιγκάμι □ τουναού δηλαδή της πολιούχου θεότητας του χωριού. Ο ηλικιωμένος άνδρας έβλεπε τις εορταστικές σημαίες (τα νομπορί) να κυματίζουν πάνω από τις στέγες του μοναδικού δρόμου, τις σειρές των φαναριών από χαρτί κρεμασμένων από στύλους μπαμπού, τις διακοσμήσεις του ναού και το πολύχρωμο πλήθος των νέων. Δεν είχε μαζί του εκείνο το βράδυ κανέναν άλλον από τον εγγονό του, ένα παληκαράκι δέκα ετών, αφού οι υπόλοιποι είχαν κατέβει στο

χωριό από νωρίς. Θα είχε πάει μαζί τους αλλά αισθανόταν πιο αδύναμος απ'ότι συνήθως.

Η μέρα ήταν αποπνικτική, και παρά το αεράκι που είχε σηκωθεί, η ατμόσφαιρα ήταν βαρεία και ζεστή, τέτοια που, όπως γνωρίζουν οι Ιάπωνες χωρικοί από εμπειρία, επικρατεί συχνά πριν από σεισμό. Και όντως ο σεισμός ήρθε αλλά ήταν ασθενής και δεν τρόμαξε κανείς. Ο Χαμαγκούτσι όμως, που είχε ζήσει εκατοντάδες σεισμούς, αισθάνθηκε κάπως παράξενα, αφού οι δονήσεις ήταν μακρόσυρτες και κάπως ελαστικές. Έμοιαζαν σαν απόηχος κάποιου τεράστιου σεισμού πολύ μακριά. Το σπίτι έτριξε και σείστηκε απαλά αρκετές φορές. Έπειτα ησύχασε.

Καθώς σταμάτησαν οι δονήσεις τα γέρικά μάτια του Χαμαγκούτσι στράφηκαν ανήσυχα προς το χωριό. Συμβαίνει συχνά όταν η προσοχή κάποιου είναι στραμμένη σε ένα συγκεκριμένο σημείο να αποσπάται απότομα από κάτι που δεν είναι συνειδητά ορατό, αλλά διεγείρει μια ακαθόριστη αίσθηση του αγνώστου που κυριαρχεί στο κατώφλι της ασυνείδητης αντίληψης πέρα από το οπτικό πεδίο. Έτσι αντελήφθη ο Χαμαγκούτσι κάτι παράξενο που είχε αρχίσει να συμβαίνει. Σηκώθηκε όρθιος και κοίταζε προς τον ωκεανό. Τα νερά είχαν αρχίσει να σκοτεινιάζουν και να συμπεριφέρονται αλλόκοτα: απομακρύνονταν από την ακτή όπως με την άμπωτη και μάλιστα αντίθετα από τον άνεμο.

Σύντομα, ολόκληρο το χωριό είχε αντιληφθεί το φαινόμενο. Προφανώς, κανείς δεν είχε αισθανθεί τις δονήσεις της γης αλλά όλοι είχαν εκπλαγεί από τα νερά που αποτραβιούνταν. Έτρεχαν πολλοί προς την παραλία ή ακόμη και στα ρηγά για να το παρατηρήσουν από κοντά. Ποτέ κανείς δεν είχε δει τέτοια άμπωτη στη ζωή του. Διάφορα αθέατα μέχρι τότε άρχισαν να εμφανίζονται: μέρη του αμμώδους βυθού, ή βράχια καλυμμένα με φύκια εμφανίζονταν μπροστά στα μάτια του Χαμαγκούτσι. Και κανείς από τους συγκεντρωμένους δεν φαινόταν να καταλαβαίνει τι σήμαινε αυτό το ακραίο φαινόμενο.

Ο ίδιος ο Χαμαγκούτσι Γκοχέι δεν είχε παρατηρήσει ποτέ του κάτι παρόμοιο, αλλά θυμόταν διάφορα που του είχε πει ο πατέρας του πατέρα του και γνώριζε όλες τις παραδόσεις της ακτής. Κατάλαβε τι θα έκανε η θάλασσα. Ίσως να σκέφθηκε πόσος χρόνος θα χρειαζόταν να στείλει μήνυμα στο χωριό ή να καλέσει τους βουδδιστές μοναχούς πάνω στο ύψωμα να ηχήσουν την καμπάνα του ναού. ..Αλλά θα χρειαστώ περισσότερο χρόνο να περιγράψω το τι νομίζω ότι σκεπτόταν από το τι σκέφθηκε να κάνει στην πράξη. Κάλεσε απλά τον εγγονό του:

- «Τάντα! Γρήγορα. Αμέσως!...Αναφέ μου ένα δαυλό!»

Τα Ταϊμάτσου, οι δαυλοί από πεύκο, φυλάσσονται πάντα σε ετοιμότητα στα παραλιακά σπίτια για τις θύελλες που ξεσπούν νύκτα, αλλά και για θρησκευτικές γιορτές Σίντο. Το παιδί άναψε ένα δαυλό αμέσως και ο γέρος έτρεξε με το δαυλό στον ορυζώνα, όπου ήταν μαζεμένες εκατοντάδες θημωνιές ρυζιού, σχεδόν ολόκληρη η περιουσία του, έτοιμες να μεταφερθούν. Πλησίασε πρώτα τις θημωνιές που ήταν πιο κοντά στην άκρη της πλαγιάς και άρχισε να τους βάζει φωτιά, τρέχοντας από τη μία στην άλλη όσο γρήγορα άντεχαν τα γέρικά πόδια του. Οι κατάξερές θημωνιές άρπαζαν σαν προσάναμα και η θαλάσσια αύρα φούντωνε τις φλόγες προς τη στεριά. Οι θημωνιές έγιναν παρανάλωμα του πυρός και οι φλόγες και ο καπνός ανέβηκαν ψηλά στον ουρανό δημιουργώντας μια τεράστια στήλη. Ο Τάντα έκπληκτος και τρομαγμένος έτρεχε πίσω από τον παππού του, κλαίγοντας,

- «Οτζίσαν! Γιατί; Οτζίσαν! Γιατί; Μα, γιατί;»

Αλλά ο Χαμαγκούτσι δεν απαντούσε: δεν είχε χρόνο να εξηγήσει. Σκεπτόταν μονάχα τις τετρακόσιες ζωές που έπρεπε να σώσει από τον κίνδυνο. Για λίγο το παιδί στάθηκε να κοιτάζει αγριεμένο το ρύζι που καιγόταν. Έπειτα, ξέσπασε σε κλάμματα

και έτρεξε προς το σπίτι, σίγουρο οτι ο παππούς του είχε τρελλαθεί. Ο Χαμαγκούτσι συνέχισε να βάζει φωτιά στις θημωνιές μέχρι την άκρη του ορυζώνα και έπειτα πέταξε το δαυλό και περίμενε. Ο διάκονος του ναού, παρατηρώντας τη φωτιά, άρχισε να χτυπά την καμπάνα και οι άνθρωποι ειδοποιημένοι από τη φωτιά και την καμπάνα έτρεξαν αμέσως. Ο Χαμαγκούτσι τους έβλεπε να ανηφορίζουν από τη θάλασσα και μέσα από το χωριό, σαν στρατός από μυρμήγκια που στα ανήσυχα μάτια του έμοιαζαν να κινούνται πιο αργά από αυτά. Οι στιγμές του φαίνονταν ατελείωτες. Ο ήλιος έπεφτε και με τις τελευταίες πορτοκαλί ακτίνες φώτιζε το απογυμνωμένο και ρυτιδιασμένο βυθό της θάλασσας που ακόμα συνέχιζε να τρέχει προς το βάθος του ορίζοντα.

Στην πραγματικότητα όμως ο Χαμαγκούτσι δεν χρειάστηκε να περιμένει πολύ αφού οι πρώτοι νεαροί χωρικοί έφθαναν τρέχοντας να σβήσουν τη φωτιά. Ο Τσότζα όμως τους σταμάτησε προτείνοντας τα χέρια του.

- «Άστε τα να καούν παιδιά!» τους πρόσταξε, «Δεν πειράζει! Θέλω όλο το Μούρα το χωριό- να μαζευτεί εδώ. Υπάρχει μεγάλος κίνδυνος, Τάιχεν ντέσου! »

Ολόκληρο το χωριό έφθανε πια και ο Χαμαγκούτσι τους μετρούσε. Όλοι οι νεαροί και τα παιδιά ήσαν σύντομα εκεί και άρχισαν να καταφθάνουν και οι νεώτερες γυναίκες με τα κορίτσια. Έπειτα, οι ηλικιωμένοι και οι μητέρες κρατώντας τα παιδιά τους ή με τα μωρά δεμένα στην πλάτη. Γιατί και τα παιδιά μπορούσαν να βοηθήσουν στο κουβάλημα του νερού. Πιο κάτω ακολουθούσαν οι πιο ανήμποροι και γέροι που ανηφόριζαν σιγά-σιγά. Το πλήθος, που προφανώς δεν καταλάβαινε τι συμβαίνει κοίταζε τότε με στενοχώρια τις φλεγόμενες θημωνιές, τότε το ατάραχο πρόσωπο του Τσότζα. Και ο ήλιος έφθασε στη δύση του.

- «Ο παππούς τρελλάθηκε, τον φοβάμαι!» έκλαιγε με λυγμούς ο Τάντα, απαντώντας στις διάφορες ερωτήσεις. «Είναι τρελλός! Έβαλε μόνος του φωτιά στο ρύζι: τον είδα να το κάνει!»

- «Όσο για το ρύζι», φώναξε ο Χαμαγκούτσι, «Λέει αλήθεια. Εγώ έβαλα φωτιά στο ρύζι...Είναι όλοι εδώ;»

Ο αρχηγός της ομάδος, ο Κουμίτσο , και οι οικογενειάρχες κοίταζαν γύρω τους και προς το χωριό και απήντησαν θετικά: «Είναι όλοι εδώ ή θα είναι σε λίγο...Δεν καταλαβαίνουμε όμως»

- «Αρέ!» Εκεί! Αναφώνησε ο ηλικιωμένος άντρας όσο δυνατά μπορούσε, δείχνοντας προς τον ωκεανό. «Πείτε με τώρα τρελλό αν θέλετε!»

Μέσα από το δειλινό, προς την ανατολή, εκεί που κοίταζαν όλοι, φάνηκε στην άκρη του σκοτεινού ορίζοντα μια λεπτή, αχνή γραμμή σαν ακτή, εκεί όμως που δεν υπήρχε ακτή. Και όσο κοίταζαν, η ακτογραμμή φαινόταν να πλησιάζει και να μεγαλώνει πολύ πιο γρήγορα από όσο θα φαινόταν εάν πλησίαζαν εκείνοι τη στεριά από τη θάλασσα. Και αυτό, γιατί η σκοτεινή ακτογραμμή που πλησίαζε δεν ήταν άλλη από την αποτραβηγμένη θάλασσα που επέστρεφε, σαν τείχος που κινείται πιο γρήγορα κι'από αετό.

- «Τσουνάμι!» ούρλιαξε το πλήθος και τότε, όλα τα ουρλιαχτά, όλοι οι ήχοι και η δύναμη της ακοής πνίγηκαν από ένα απερίγραπτο χτύπημα, πιο ισχυρό από κεραυνό, καθώς ο κολοσσιαίος όγκος των νερών τράνταξε την ακτή με τόσο βάρος που έστειλε μια ανατριχίλα στους γύρω λόφους και ένα χείμαρρο αφρών με αναλαμπές όπως οι συνεχείς αστραπές. Έπειτα, για λίγες στιγμές τίποτα δεν φαινόταν παρά μόνο το σύννεφο από νερό που σκαρφάλωνε τη πλαγιά σαν πέπλο. Οι άνθρωποι διασκορπίστηκαν πανικόβλητοι μόνο και μόνο από την απειλή που αισθάνονταν. Όταν ξανακοίταξαν πίσω τους είδαν έναν αγριεμένο χείμαρρο νερού να πνίγει τα

σπίτια τους. Στη συνέχεια, τραβήχτηκε πίσω με τρομερό βουητό ξεσκίζοντας τα σωθικά της γης καθώς έφευγε. Δύο, τρεις, πέντε φορές επανελήφθη το ίδιο πράγμα, κάθε φορά και πιο ήπια και στο τέλος η θάλασσα επέστρεψε στο αρχαίο της βασίλειο όπου και παρέμεινε, αγριεμένη, όπως μετά από τυφώνα.

Στο οροπέδιο, για λίγη ώρα δεν μίλησε κανείς. Όλοι κοίταζαν άφωνοι την καταστροφή από κάτω τους, τη φρίκη των πεταμένων ογκόλιθων και την ολόγυμνη χαράδρα που είχε ανοίξει, τον κυκεώνα του ρημαγμένου βυθού που είχε χαράξει το κύμα και τα χαλίκια που είχαν πεταχτεί πάνω από τα σπίτια και μέχρι το ναό. Το χωριό απλώς δεν υπήρχε πια. Το μεγαλύτερο μέρος των αγρών δεν υπήρχε πια. Ακόμη και οι πεζούλες δεν υπήρχαν πια και από τα σπίτια που ήταν γύρω από τον όρμο σώζονταν μόνο δύο αχυρένιες στέγες που επέπλεαν στον ωκεανό. Η ταραχή του παρά λίγο θανάτου και η σύγχυση για την ολοκληρωτική απώλεια των πάντων τους είχε βουβάνει όλους, μέχρις ότου ακούστηκε η φωνή του Χαμαγκούτσι, που παρατήρησε ήρεμα, «Γι' αυτό έβαλα φωτιά στο ρύζι».

Αυτός ο ίδιος, ο Τσότζα, τώρα βρισκόταν ανάμεσά τους πιο φτωχός από τους φτωχούς. Η περιουσία του είχε όλη χαθεί, αλλά με τη θυσία του αυτή είχε σώσει τετρακόσιες ζωές. Ο μικρός Τάντα έτρεξε δίπλα του και τον έπιασε από το χέρι ζητώντας του συγγνώμη για τις κακίες που είχε ξεστομίσει. Οπότε, όλος ο κόσμος ξαφνικά αντελήφθη σε ποιόν χρωστούσε τη ζωή του και άρχισαν να συζητούν πως με τόσο απλή προνοητικότητα και πόση αυταπάρνηση τους είχε σώσει. Οι προεστοί του χωριού γονάτισαν στο χώμα μπροστά στον Χαμαγκούτσι Γκοχέι και τους ακολούθησε όλο το χωριό.

Έπειτα, ο γέρος έκλαψε για λίγο από συγκίνηση και χαρά αλλά και γιατί ήταν γέρος και αδύναμος και είχε περάσει μια δύσκολη εμπειρία.

- «Το σπίτι μου γλύτωσε», είπε, μόλις κατάφερε να βρεί τα λόγια του, χαϊδεύοντας ταυτόχρονα τα σκούρα μάγουλα του Τάντα, «και έχει χώρο για αρκετούς. Καθώς επίσης, στέκεται ακόμη και ο ναός στο ύψωμα και μπορεί να προσφέρει καταφύγιο στους υπόλοιπους».

Έπειτα, τους οδήγησε στο σπίτι του ενώ οι χωριανοί έκλαιγαν και φώναζαν.

Η περίοδος δυσκολίας κράτησε αρκετά, γιατί εκείνο τον καιρό δεν υπήρχε γρήγορη επικοινωνία μεταξύ των επαρχιών και η όποια βοήθεια θα ερχόταν από μακριά. Όταν όμως ήρθαν καλύτερες μέρες, οι άνθρωποι δεν ξέχασαν το χρέος τους προς τον Χαμαγκούτσι Γκοχέι. Δεν μπορούσαν να τον κάνουν πλούσιο, ούτε θα ανεχόταν εκείνος να τους βλέπει να υποφέρουν για να γίνει κάτι τέτοιο ακόμη και αν είχαν τέτοια δυνατότητα. Εκτός αυτού, τα δώρα δεν θα έφταναν ποτέ να αναπληρώσουν τα αισθήματα σεβασμού και στοργής που ένοιωθαν γι' αυτόν: γιατί όντως πίστευαν ότι το πνεύμα του ήταν αγιασμένο. Οπότε τον ανεκήρυξαν Θεό-Άρχοντα και έκτοτε τον αποκαλούσαν Χαμαγκούτσι Ντάιμιότζιν θεωρώντας ότι δεν υπήρχε μεγαλύτερη τιμή. Και όντως δεν θα μπορούσε να υπάρχει μεγαλύτερη τιμή για έναν θνητό σε καμμιά χώρα. Όταν ξανάχτισαν το χωριό, έχτισαν και ένα ναό αφιερωμένο στο πνεύμα του και κρέμασαν πάνω του μια επιγραφή με το όνομά του γραμμένο με χρυσούς κινεζικούς χαρακτήρες. Εκεί τον λάτρευαν με προσευχές και τάματα. Πως αισθανόταν εκείνος δεν μπορώ να πω. Ξέρω μονάχα ότι εκείνος συνέχισε να μένει πάνω στο ύψωμα, στο αχυροσκέπαστο σπίτι του, με τα παιδιά του και τα παιδιά των παιδιών του, με την ίδια ανθρωπιά και απλότητα όπως πάντοτε, ενώ το πνεύμα του λατρευόταν στο ναό λίγο παρακάτω. Έχει πεθάνει πάνω από εκατό χρόνια, αλλά ο ναός του, μου λένε ότι υπάρχει ακόμη και οι άνθρωποι συνεχίζουν να προσεύχονται στο πνεύμα του καλού γερο-αγρότη να τους βοηθήσει σε ώρα φόβου ή ανάγκης.

* Η ιστορία περιλαμβάνεται σε ένα βιβλίο του Λευκάδιου Χερν που εκδόθηκε το 1897 και βασίζεται σε ένα πραγματικό γεγονός. Πρόκειται για την ιστορία ενός προεστού ενός παραθαλάσσιου χωριού που προτίμησε να θυσιάσει την περιουσία του για να σώσει τους κατοίκους από ένα παλιρροιακό κύμα, το γνωστό τσουνάμι. Η ιστορία αυτή περιέχει σημαντικά διδάγματα για την ανθρώπινη συμπεριφορά, τη σημασία της προσωπικής θυσίας, την προτεραιότητα του συλλογικού καλού έναντι του προσωπικού συμφέροντος, την αποφασιστικότητα κατά την αντιμετώπιση απρόβλεπτων κρίσεων και το πνεύμα αλληλοβοηθείας στις παραδοσιακές κοινότητες.

Το κείμενο προέρχεται από τη διάλεξη του Σύμβουλου της Ιαπωνικής Πρεσβείας κ. Ninomiya με θέμα " Ο Λευκάδιος Χερν ως Συγγραφέας".